

פרשת ואתחנן לעילוי נשמת אבי ר' אלי אליהו ז"ל בן בת שבע

1 (טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם. ההפקרות שהאדם מפקיר עצמו לשכנה במקום שאינו על פי מדת הגבורה הראויה היא מיקת מאד ליסוד המוסר הכללי, שהיה התחלת ציורי המוסר הוא מציור יראת העונש וההפסד, ואם אבד האיש חשבון מכל הפסד עליו מה שמפקיר עצמו וחיו, אובד הוא את היסוד המוסרי בתחלתו, ולא יוכל לבא גם מפניו למעלות השלימות הגבוהות, ואם בכל העולם תתפשט מדת ההפקרות, אז בטל יסוד העולם, כי אין דרך לקבע משמיעת והדרכה מוסרית, על כן כאשר כתוב בתורה עניני שמירת הנפש באזהרה גדולה, אפילו תהיה הכונה גם כן לשמירה מהפסד רוחני שהוא גדול ועצום מהפסד גשמי, מכל מקום הציור הנצרך לזה הוא ציור יראת העונש וההפסד, וכשמשתרשת ההפקרות בלב, בטל כל ציור מורא ושמירת נפש, כי כיון שאינו מבחין בין רע לטוב לו, אין תועלת גם בהגדלת המשקל של הפסד גשמי רוחני.

2 (טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם. מסתק זה למדים גם את חובת השמירה על בריאות הגוף¹⁰⁰. לכאורה יש צורך בהבהרה שהרי בספוקים אלה מדובר על שמירת הנפש שהיא דבר רוחני ולא בשמירת הגוף. לכאורה, משיט הפסוק מצווה על זהירות בטוהרת האמונה "כי לא ראיתם כל תמונה?" אלא, הנפש והגוף הם שלמות אחת, והנפש מתגלה בגוף. מתוך כך יש אחריות על קיום הגוף ושמירתו מסכנות, כפי שמתברר בפרק שלם בהלכות רוצח ושמירת נפש של הרמב"ם¹⁰¹ המונה דברים האסורים משום סכנה שיחות הרצ"ה במדבר, 311.

3 ככל אשר עשה לכם ד' אלהיכם במצרים לעיניך. יסוד הניסים צריכים להמצא, על שם שיש במציאות מצבים כאלה מזדמנים לכלל ולפרטים, שהצרה גדולה באין לאדם יכולת להושע, כאשר הגבול של היכולת, של התאזרות כל הכחות האנושיים עובר שם, יש מקום צורך לנס. על כן נקראת גם כן ארץ מצרים כשמה, כדדרשינן שמות, "אשר שם שמות בארץ"¹⁰⁰, גם השמות אינם מקרים עזובים, אף על פי שבאים עליו מקרים חולפים קרובים ורחוקים. אמנם שמה נפתח מקור למציאות הניסים בהמון, בעבור המצרים שהם הגבולים, גבול הוא מצד של היכולת האנושית להושע. אז תקום עזרה שמימית, והנהגה זאת דרושה מאד מחכמת ההנהגה האלהית, יען כי צורך גדול יש לכלל האנושיות שתהיה ההכרה המוסרית חזקה מיתר כחות הנפש האנושית כולה. על כן צריך בהנהגה הכללית מקום ששם לא יהיה אפשר לכל כח מכחות הנפש האנושית להושיע לאדם הכללי או הפרטי, רק יעזר כפי ערכו המוסרי וקרבתו אל האלהים. על כן 'הלל מצראה' הוא שם הגון להלל המיוסד על הודאת ניסים, מצד יחש מצרים לכלל הניסים, והיחש יש לו ערך ידוע בעצם השם המבאר את תוכן הניסים ושימושם שהם רק בהיות האדם בא עד מצרי יכולתו, והוא ראוי לעזרה ניסית אז תגלה יד ד' על עבדיו.

ען איה ברכות ט, צט

3 (ד) שמע ישראל. שמע ישראל, ההקשבה הישראלית המיוחדת, הזדוזה מלא מזרע אור חיי קודש קדשים בתהום נשמת ישראל הקדושה, העולה במחשבה העליונה, שרשה ועקרה של תורת אל חי וקים לעדו עד. ד' אלרינו, שהגנו מכירים יחוד אלהותו עלינו, מתוך ההופעה של התגלות ד' המיוחדת על נשמותינו, מתוך אורה וזהרה של תורת אמת. ד' אחד, האחדות הבוררה בעצם טהרתה לא תופיע בשום הגיון, בשום השכלה אנושית, בשום קבירה, שאיזה דבר מן הגופניות והחושיות עוזר להם, על כן רק בכנסת ישראל, רונית טל אורות של גילוי שכונה בכל היותה, ד' אחד מתגלה בהוד קדשו.

עלת ואיה א, קי

6 (לה) אתה הראת לדעת. הנה רצון השי"ת הוא להשלים את כל באי עולם שיבאו לתכלית שלמותם להשכיל ולדעת את השי"ת כמו שיהיה בסוף הימים, ולתכלית זו יעד את ישראל כמו שכתוב: "אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלהים", ו"הראת לדעת" ענינו גם כן להראות לאחרים.

מדבר שור, שיג

4 אתה הראת לדעת. מד שר ידו אכן נסדתי שאמר "קשו בדת את ד' אליהם מ השלים שי השלים" ואי האמונה והקבלה, לטר שאמר מר גדולי עולם הוא עמוד האורה המאיר כל מחשבות, מפני שאי אפשר לכל אדם להשיג בדת עצמו את האמת יפרשית, ובפרט בענינים העומדים ברוחו של עולם בעיקרי תורה ואמונה, על כן גדולה היא עניית אמן המורה על ההסכמה והקבלה באמונה, ליות יבטיחה שתקנוה אבות העולם אנשי כנסת הגדולה חשו גדולי מאורי העולם, אמנם צורך האמונה, מצד הסדוק השכל להגיע אל הדיעות הצחות בבידור עצמי, הוא רק בחק הפרטי, היחיד אין כחו גדול לחזור בסתרו אלה הדיעות הרמות שעליהם הושתו הברכות והתפילות, על כן עליו לקבלם באמן ואמונה, "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים"¹⁰² אמנם הכלל, העם בכללו, עם ד' אלה, עם חכם ונבון¹⁰³, הוא עומד למעלה מהכרח האמונה, עליו בכללו הלא נאמר "אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלהים, אין עוד מלבדו", והדבר הוא פשוט, איסתי הדברים האמתים של דעת ד' והשגחתו ויתר הענינים הטהורים שנכללים בתפילות וברכות צריכים רק למסורת ואמונה, רק כשאדם מצמצם עצמו בחוג יחידותו, ואינו מתבונן אלא על העשוי בזמנו ודורו, אז לפעמים עיניו יראו זרות, ומעשה ד' והנהגה הנפלאה לא תהיה ניכרת לו כלל בהכרה שכלית, על כן צריך הוא לאמונה וקבלה, אבל הכלל המקיף את ההסתוריה הארוכה, הרואה בראיה נפורה את כל מעשה ד' הגדול אשר הפליא לעשות, הלא יעדים אנתנו כולנו ביחש כלל אומתינו על כל יקרי התורה והאמונה, על כן במקדש מקום מרכז הקדושה הכללית, שם מתיצב הכלל הגדול הלאומי, לנגד עיני כל איש הבא למקום הקדוש אשר לעולם זאת על ישראל, עם כל המון הדברים הנפלאים, כל הניסים והנפלאות וכל הסבות והמסובבים שהשתלשלו מראש מקדם ערוכים בחכמה נפלאה והשגחה עצומה שאין להעלים עין ממנה אפילו רגע, חיש צורך לקבלה ואמונה, הלא מהכרה פנימית יענה ויאמר "גדול ד' ומתולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו", על כן אין עונין אמן במקדש, ומנין שאין עונין אמן, כי אם ברכה היוצאת מהכרה שכלית של העזרה, שנאמר "ברוך ד' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם"¹⁰⁵, הכלל אינו מצטמצם בחוג קצר של איזה דור ידוע או תקופה ידועה, כי אם הוא נושא משאו על מעשה ד' שמן העולם ועד העולם, הוא רואה לפניו נצב כמו חי, העבר העתיד בצירוף ההות, מן העולם ועד העולם, על כן יאמר בעצמו בידעת נפש עצמית "ברוך ד' אלהי ישראל".

ען איה ברכות ט, רעב